

FERİT EDGÜ'NÜN ÜÇ DÜŞ/ÜŞ ÖYKÜSÜNE GÖSTERGEBİLİMSEL BİR BAKIŞ

Dilan SARIOĞLU
İstanbul Üniversitesi

Abstract

In this study, we attempted to analyze Ferit Edgü's short story titled 'Üç Düş/üş' by employing the methods and tools of semiotics. The narration consists of one main story and three sub-stories. Each story is divided to episodes and then to sections which are discussed in their own context. As the same hunting scene being told from three different point of view, the thematic level is based on the opposition of observer/observed. Finally, in the deep structure, by setting off the title, the common points of the three heroes are stated and then the status of these common points re determined in the human nature. In this analysis, we tried to expose how different points of view of a same situation complete and differ the narration.

Key words: Ferit Edgü, the narration, sub-stories, Üç Düş

Giriş Gözlemleri

Bu çalışmada, Ferit Edgü'nün "Üç Düş/üş" başlıklı öyküsü, Algıdras Julien Greimas'ın göstergebilimde sunduğu üçlü aşama yöntemi benimsenerek çözümlenmeye çalışılmıştır.

Ferit Edgü'nün "Üç Düş/üş"ünde, anlatı yapısı bakımından, anlatı kahramanları ölçüt alındığında, biri kapsayan diğerleri kapsanan olmak üzere iki temel anlatı düzeyi bulunmaktadır. Kapsanan düzey, aslında bir anlatıdır ve anlatan uyku uyanıklık arası kurguladığı bir süreci yansıtır. Kapsayan düzey ise üç öykü içerir. İncelememizde, kapsanan üç öykü, kendi içinde başlangıç durumu, dönüşüm ve bitiş durumu barındırdığından oluntu (Kıran, Kıran 2003: 64) (épisode) olarak anılacaktır. Anlatısal yapı düzeyinde anlatı, oluntulara ayrıldıktan sonra, metnin anlam dağılımını görebilmek amacıyla kesitleme yapılacaktır.

Ferit Edgü'nün metninde, düşte yaşanmış tek bir olay üç bakış açısıyla verilmektedir. Kapsayan anlatı (birinci oluntu), anlatıcının kendisini düşünde bir kuş olarak görmesiyle başlar. Burada anlatılan, anlatıcının düşünde gördüğü bir

av sahnesidir. Bu sahnede avcı kuşa nişan alır ve kuşu vurur; kuş hemen ölmez, sık bir çalılığa düşer; köpek onu almaya gider, ancak yaralanmış kuşa ulaşamaz.

Bu biçimde özetlenebilecek av sahnesi, kapsayan anlatının başkahramanı olan anlatıcının kuş, avcı ve köpek bakış açılarından, aynı olayı, düşünde görmesiyle üç ayrı öykü olarak sunulur.

Anlatıcı, aynı düşü, ilkinde kuş, ikincisinde avcı ve üçüncüsünde köpek olarak üç kez görmesine karşın, düş her seferinde, söylem öznesinin bakış açısına uygun olarak değişmektedir. Bu nedenle, her bir kapsanan anlatıyı, yine kapsanan anlatının öznesinin (kuş, avcı ve köpek) bakış açısından değerlendirmek doğru olacaktır.

Şema 1

Kapsayan anlatı		ANLATICI
Kapsanan anlatı	Düş 1	KUŞ
	Düş 2	AVCI
	Düş 3	KÖPEK

1. Kapsayan anlatı (Anlatıcı)

Öykünün başladığı satırlarda, bir kuş çıkar okuyucunun karşısına. Ancak öykü okuyucusu ikinci paragrafı beraber, öykünün başkahramanının bir kuş olmadığını, hatta gerçekte düş, uyku ile uyanıklık arasında kalmış, insan mı yaratık mı olduğunu bilemeyen bir anlatıcıyla karşı karşıya olduğunu görür. Bütün bu belirsizlikler üçüncü paragrafta bulunan kesinlemeyle son bulur; bundan sonra anlatıcı okuduklarının ve okuyacaklarının yatağında yalnız yatan bir anlatıcının gördüğü düşten veya düşlerden oluştuğunu bilir.

Kapsayan anlatı, anlatıcının rüyasında kendisini kuş olarak görmesiyle başlar. İkinci paragrafta yer alan “Kuş olmadığını biliyorsun, diyorum kendi kendime. Uçuşuna aldanma, bir insansın. Gördüğün bir düş.” (s. 9) tümcesiyle ortaya çıkan ve kesinlemeyi sağlayan karşı-özne konumundaki bilinçli ‘ben’ ile birlikte öznenin iki süreç yaşadığı görülür. Bir kuş olarak gökyüzünde süzülürken, karşı-özne durumundaki bilinçli ‘ben’, hem rüya gören ‘ben’e hem de okuyucuya gördüğünün/anlatılanın bir düş olduğunu duyurur. Bu durumda;

Şema 2

BEN	Karşı-özne	Bilinçli iç-ses
	Özne	Uyku/uyanıklık, düş/gerçek, kuş/yaratık/insan arasında kalmış anlatıcı

Karşı-özne rolündeki bilinçli 'ben' ile tartışması biter bitmez, yatağında yalnız olan anlatıcı, rüyasına kaldığı yerden devam eder ve okuyucuya, kuş olarak kuşun bakış açısından, ilk av sahnesini anlatır.

İkinci düşte, bir başka deyişle ikinci kapsanan anlatıda, anlatıcı yalnızca ilk tümcede kendi varlığını gösterir; hatta betisel rolünü çizer:

"İkinci düşümde bir avcıyım." (s. 11)

Aynı durum üçüncü düş için de geçerlidir:

"Üçüncü düşümde bir köpek olarak görüyorum kendimi. Bir av köpeği. Stska, uzun, düşünceli, dikkatli, burnu yerde bir av köpeği olarak." (s. 12)

En sonunda anlatıcının uykudan uyanmasıyla öykü sonuçlanır. Ancak uyandığında anlatıcı, düş gören sade bir insan olarak değil, düşünde gördüğü karakterleri benliğinde taşıyan bir birey olarak uyanır. Bununla beraber, dördüncü bölümün son satırında (s. 13) yer alan "ve —" ifadesiyle, söylem öznesi anlatıcının, öykünün tamamlanmasını alıcı olan okuyucuya bıraktığını görürüz.

"Uyanıyorum.

Bir avcı

bir kuş

bir köpek olarak

ve —" (s.13)

Kapsayan anlatının oluntu içeriği ve kesitleri

Oluntu

Bir metinde oluntudan söz edebilmemiz için metnin içinde kendi başına bir anlatı oluşturacak, bir dönüşüm içerecek ve tüm anlatının bir ögesi gibi onunla bütünleşebilecek bir metin parçası olması gerekir. İncelediğimiz bütüncede, kapsayan anlatıyı bu biçimde inceleyecek olursak, aşağıdaki eklemlemim ortaya çıkar:

Başlangıç durumu: Anlatıcının yatağında uyuması.

Dönüşüm 1: Anlatıcının, düşünde kendisini kuş olarak görmesi,

“Bir kuşum. Uçuyorum. Boşlukta süzülmekten duyduğum mutluluktan soluğum tıkanacak gibi.” (s. 9)

Dönüşüm 2: Düş gördüğünün farkına varması, kendi kendine tartışması,

“Uyku ile uyanıklık arasındaki anda (...), kuş olmadığının bilincindeyim (...).” (s. 9)

“Yalnızım yatağında. Tartışma biter bitmez yeniden uykuya dalıyorum.” (s. 9)

Dönüşüm 3: Anlatıcının kendisini ikinci düşünde bir avcı olarak görmesi,

“İkinci düşümde bir avcıyım.” (s. 11)

Dönüşüm 4: Anlatıcının, son olarak, üçüncü düşünde kendisini köpek olarak görmesi,

“Üçüncü düşümde bir köpek olarak görüyorum kendimi. Bir av köpeği.” (s. 12)

Bitiş durumu: Anlatıcının uyanması.

“Uyanıyorum.

Bir avcı

bir kuş

bir köpek olarak

ve —” (s. 13)

Bu sıralama bir süreç göstermektedir: Başlangıç durumu uykuda olma halini, sürme, düş görme sürecini ve bitiş durumu ise uyanma eylemini içerir. Düş görme sürecini açacak olursak, öykünün gövdesini oluşturan bu süreç, içinde üç dönüşüm barındırır. Bu üç dönüşüm sırasıyla kuş, avcı ve köpek olarak düş görme edimleridir.

Başlangıç		Sürme		Bitiş	
uykuda olma		düş görme Kuş Avcı Köpek		uyanma	

1.1.2 Kesitleme

İkinci aşamada, anlatıyı daha sistemli bir biçimde çözümlemek ve belirli anlam dağılımlarını açık biçimde betimlemek amacıyla her bir anlatıyı kesitlerine ayıracağız.

“Kesitleme, anlatıyı ya da metni, anlam kavşaklarına, bir başka deyişle okuma birimlerine ayırmak demektir.” (Rifat 2009: 119). Greimas kesitlemenin paragraf düzenine, zamansal ve uzamsal ölçütlere, mantıksal bağlaçlara, kişiler arası ilişkilere (şu ya da bu kahramanın varlığı ya da yokluğu, yeni bir kahramanın ortaya çıkışı), bazı sözcüklerin yerine başka sözcüklerin kullanımına (önyinelem, yinelem, yabancı sözcükler), karşıtlıklara (bir kesitin esenlikli bir diğerinin esenliksiz olması vb.) bağlı olduğunu belirtir (GREIMAS 1976: 37).

Kesit I ve II: İlk kesit “Bir kuşum” (s. 9) tümcesiyle başlayan paragraftan oluşmaktadır. Burada kuşun algılayışı/duyumsayışı verilir:

“Bir kuşum. Uçuyorum. Boşlukta süzülmekten duyduğum mutluluktan soluğum tıkanacak gibi.” (s. 9)

İkinci kesit ise “Uyku ile uyanıklık arasındaki anda” (s. 9) ile başlar ve tüm paragrafı kapsar. Burada da anlatıcının uyku ile uyanıklık arasında yaşadığı bilinçlilik durumunu anlatır:

“Uyku ile uyanıklık arasındaki anda (o ara bölgede) kuş değilim, kuş olmadığının bilincindeyim, bir başka deyişle kuş olmadığını bilen, ama bir kuş gibi uçabilen, boşlukta süzülen bir yaratığım.” (s. 9)

Kuşkusuz, birinci ve ikinci kesiti birbirinden ayıran en belirgin ayrışım, ilk kesitin, ilk tümcesi “Bir kuşum” (s. 9) betimlemesi ve ikinci kesitteki “kuş değilim” (s. 9) olumsuzlamasıdır. Benzer biçimde, okuyucu gökyüzünde süzülen bir kuş imgesi tasarlarlarken, ikinci kesitte okuyucuya bu imgenin bir düş olduğu duyumsatılır. Böylece okuyucu, anlatıyı yöneten anlatıcının varlığı ile karşı karşıya kalır.

İki kesit arasındaki bir başka ayrım ise ilk kesitteki mutluluğun ikinci kesitte devam etmemesidir: Birinci kesitte “Boşlukta süzülmekten duyduğum mutluluktan soluğum tıkanacak gibi” (s. 9) tümcesiyle anlatılan /esenlik/, ikinci kesitteki “kuş olmadığını bilen, ama bir kuş olan, bir kuş gibi uçabilen, boşlukta süzülen bir yaratığım” (s. 9) ifadesiyle yerini /esenliksizlik/e bırakmaktadır. Bir kuş olmadığını bilincinde olmak ve aynı zamanda da bir kuş gibi uçabilmek anlatıcıyı belirsizliğe sürüklemiş; ne tam olarak kuş olabilen ne de kendini tam bir insan gibi hisseden anlatıcı, kendini bir yaratık (s. 9) olarak betimlemiştir.

“kuş olmadığını bilen, ama bir kuş gibi uçabilen, boşlukta süzülen bir yaratığım.” (s. 9)

Kuş	Yaratık
/esenlik/	/esenliksizlik/

Kesit III: Üçüncü kesit ise “Kuş olmadığını biliyorsun” (s. 9) tümcesi ile başlar ve bir sonraki paragrafın ikinci tümcesi “Tartışma biter bitmez yeniden uykuya dalıyorum” (s. 9) ile son bulur. Bu kesitte anlatılan, tam bir bilinçlenme durumudur; karşı-özne olan iç-ses yardımıyla anlatıcı gördüğünün bir düş, kendisinin ise bu düşü görmekte olan bir insan olduğunu ayırmsar:

“Kuş olmadığını biliyorsun, diyorum kendi kendime. Uçtuğuna aldanma, bir insansın. Gördüğün bir düş. Düşte insan da uçabilir. Ama bir kuş olarak değil, diye yanıtıyorum kendi kendimi.

Yalnızım yatağımda. Tartışma biter bitmez yeniden uykuya dalıyorum.”
(s. 9)

İlk iki kesitle etkileşim içinde olan üçüncü kesitte okuyucu, “Gördüğün bir düş” (s. 9) tümcesiyle, artık tam olarak, ilk kesitin bir düş anlatısı olduğunu duyumsar. Bunun yanında, ikinci kesitte bahsettiğimiz /esenliksizlik/in sürdüğünü görürüz: “Kuş olmadığını biliyorsun, diyorum kendi kendime” (s. 9). Aynı tümcedeki “kendi kendime” (s. 9) ifadesiyle birlikte anlatıcının iç-sesi, karşı-özne olarak karşımıza çıkar. Düşünde kendini bir kuş olarak gördüğü /esenlik/li durumuna geri dönmek isteyen anlatıcıyla, karşı-özne konumundaki anlatıcının iç-sesi tartışılır. Bu tartışmayı karşılıklı bir konuşma gibi verecek olursak, aşağıdaki diyalog çıkar karşımıza:

Karşı-özne/iç-ses: Kuş olmadığını biliyorsun. Uçtuğuna aldanma, bir insansın. Gördüğün bir düş

Özne/anlatıcı: Düşte insan da uçabilir.

Karşı-özne/iç-ses: ama bir kuş olarak değil.

Karşı-özne olan iç-sesin ve anlatıcının karşılıklı gelişen bu konuşmasından da anlaşıldığı üzere, iç-ses, başka bir deyişle bilinçli ‘ben’, anlatıcıyı kuş olmadığı, insan olduğu, gördüğünün bir düş olduğu konusunda ikna etmeye çalışmaktadır.

Ayrıca, “Yatağımda yalnızım” (s. 9) tümcesiyle ilk kez bu kesitte uzamsal ölçüt verilmiştir.

Kesit IV, V ve VI: Kesit IV ve V, öykünün ikinci ve üçüncü bölümlerinin başında belirir:

Kesit IV: “İkinci düşümde bir avcıyım.” (s. 11)

Kesit V: “Üçüncü düşümde bir köpek olarak görüyorum kendimi. Bir av köpeği. Sıska, uzun, düşünceli, dikkatli, burnu yerde bir av köpeği olarak.” (s. 12).

Her iki kesitte düşün başkahramanı okuyucuya bildirilmektedir. İlk kesitte, ilk düşün başkahramanının kuş olduğunu (“Bir kuşum.” s. 9) duyurduktan sonra, anlatıcı diğer iki düşün öznelerini –ikinci düşte avcı, üçüncü düşte av köpeği- ikinci ve üçüncü düşün en başında vererek okuyucunun, anlatıya hangi bakış açısından bakması gerektiğini anlarız.

Altıncı kesit ise öykünün dördüncü bölümünü oluşturmaktadır:

“Uyanıyorum.

Bir avcı

bir kuş

bir köpek olarak

ve —” (s. 13)

Anlatıcı, üçüncü kesitte yeniden uykuya daldığı düşten tamamen uyanır. Birinci kesitte “kuş”, ikinci kesitte “yaratık”, üçüncü kesitte “insan”, dördüncü kesitte “avcı”, beşinci kesitte “köpek” olan anlatıcı, altıncı kesitte uyandığında kendini diğer üç düşün öznesiyle (kuş, avcı, köpek) bir olarak algıladığını belirtir.

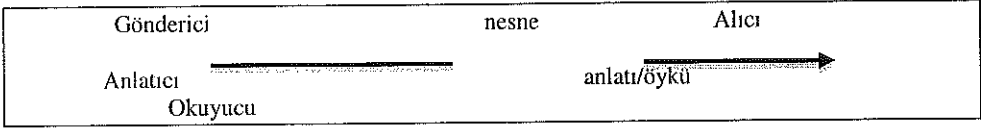
Son satırda bulunan “ve” bağlacı ve tire işareti (-) anlatıcının, hem okuyucuyu hâlâ öyküye dâhil ettiğini hem de öyküyü bitirme görevini okuyucuya yüklediğini göstermektedir.

Temel sözdizimi ve anlatı izlencesi

Yatağında yalnız yatan anlatıcı, aynı zamanda, kapsayan anlatının başkahramanıdır, bir başka deyişle benöyküsel anlatıcı konumunda, öyküde geçen olayları kendisi anlatır. Bilindiği gibi, “benöyküsel anlatıcının başkahraman olduğu kurmaca yapıtlarda, yazar (Y), başkahraman (K) ya da anlatıcı (A) ile özdeşleşmez: $Y \neq A$; $Y \neq K$. Aynı bilince, belleğe ve deneyime sahip olan başkahraman (K) ile benöyküsel anlatıcı (A) ise tek bir kişide birleşir: $A = K$ ” (Kıran & Kıran 2003: 113). Alıcı konumda ise okuyucu bulunmaktadır. Anlatıcı, okuyucuya ya da okura gördüğü üç düşün anlatır; bu durumda gönderici düşleri gören ve anlatan anlatıcı, anlatılan veya konu Üç Düş/üş öyküsü ve alıcı da okuyucudur:

Şema 3

Yukarıdaki şemayı anlatı izlencesi ile verecek olursak:

E (Ö2) -> {anlatma eylemi}

Aİ = Anlatı İzlencesi

Ö1 = durum öznesi = okuyucu

∪ = ayrışım

Ö2 = edim öznesi = anlatıcı

∩ = bağlaşım

N = öykü

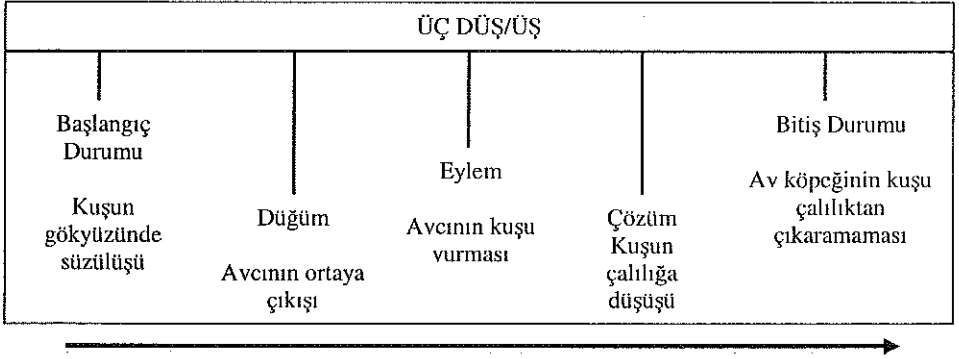
$Aİ = \{Ö2_{(anlatıcı)} \rightarrow (Ö1_{(okuyucu)} \cup N_{(öykü)}) \rightarrow (Ö1_{(okuyucu)} \cap N_{(öykü)})\}$

Anlatma eyleminin anlatı izlencesini açarsak; edim öznesi (Ö2) olan anlatıcı öykünün başında henüz durum öznesi (Ö1), okuyucuya öyküyü (N) anlatmadığı için, okuyucu öykü ile ayrışım ilişkisi içindedir (Ö1 ∪ N). Öykünün sonunda ise, okuyucunun (Ö1) değer nesnesi olan öyküye ulaştığı ya da öyküyü okuduğu için durum öznesi sıfatıyla (okuyucu = Ö1), değer nesnesi (öykü = N) ile bağlaşım ilişkisi içinde olduğu gözlemlenir.

Burada, anlatıcının anlatma eyleminde bulunduğu bir av sahnesidir. Değer nesnesi, av sahnesinin öykülenmiş biçimidir. Üç farklı bakış açısından ya da üç farklı kahramanın (kuş, avcı, köpek) gözünden aynı sahneyi okuyucuya aktarmaktadır: av sahnesi.

Daha önce de özetlediğimiz gibi, sahne bir kuşun gökyüzünde süzülüşüyle başlar; avcı, sahnede belirmesiyle birlikte, kuşa nişan alır ve kuşu vurur. İki el ateş etmesine rağmen gökyüzünde ölmeyen kuş, avcının ve köpeğinin eline düşmemek için sık bir çalılık arar ve bulur bulmaz kendini bırakır. Köpek kuşu almaya gider ancak yaralanmış kuşa, çalılıktan dolayı ulaşamaz. Anlatıda en kapsamlı verilen birinci düşüş temel alırsak, anlatının temel sözdizimi veya beş aşamalı örnekçe şemadaki gibi gösterilebilir. Bu sözdiziminin zamansallık içerdiği şemada daha kolay gözlemlenir:

Şema 4

Av sahnesinin sözdizimini açalım: Başlangıç durumunda kuşun gökyüzünde süzülüşünü görürüz. Başlangıç durumundaki dengeyi bozan olay olan düğüm bölümünde ise avcının ortaya çıkışı yer alır. Anlatı kahramanlarının durumlarının değişmesi anlamına gelen eylem bölümünde avcının kuşu vurduğunu görürüz. Sözdiziminin uzlaştırıcı bölümü çözümde de kuşun çalılığa düşüşü bulunur. Son olarak bitiş durumunda, av köpeğinin kuşu çalılıktan çıkaramaması yer alır.

Av sahnesinin başlangıç durumunda gökyüzünde süzülen durum öznesi kuş (Ö1) değer nesnesi (N) yaşam ile bağlaşik durumdadır:

$$A\dot{I}1_{(\text{hayatta kalma, yaşam})} = (\dot{O}1_{\text{kuş}} \cap N_{\text{yaşam}})$$

Avcının, başka bir deyişle edim öznesinin (Ö2) ortaya çıkışı ve elindeki çiftesiyle kuşu vurmasının ardından yukarıda verdiğimiz temel anlatı izlencesi değişir. Başlangıç durumunda değer nesnesi yaşam ile bağlaşım ilişkisi içinde olan durum öznesi kuş, av sahnesi sonucunda, edim öznesi avcının vurmasıyla bitiş durumunda kuş, değer nesnesi yaşam ile ayrışım durumuna geçer. Bu dönüşümü anlatan ikinci anlatı izlencesini aşağıdaki gibi gösterebiliriz:

$$A\dot{I}2_{(\text{avlama})} = \{\dot{O}2_{\text{avcı}} \dashrightarrow (\dot{O}1_{\text{kuş}} \cup N_{\text{yaşam}})\}$$

Muhtemel bir av sahnesinde, beklenen çözüm, avcının avladığı hayvanı, köpeği yardımıyla yakalamasıdır. Ancak incelediğimiz anlatıda gerçekleşen çözüm ise beklenen çözümden farklıdır: Avcı kuşu vurmasına karşın, kuşu yakalayamaz.

Beklenen Çözüm: $(\ddot{O}2_{avcı} \cup N_{kuş(av)}) \dashrightarrow (\ddot{O}2_{avcı} \cap N_{kuş(av)})$

Gerçekleşen Çözüm: $(\ddot{O}2_{avcı} \cup N_{kuş(av)}) \dashrightarrow (\ddot{O}2_{avcı} \cup N_{kuş(av)})$

Bununla birlikte, edim öznesi ($\ddot{O}2 = avcı$) nesnesi kuş/ava ulaşmasa da nesne (kuş/av) değişime uğramıştır.

Başlangıç durumunda, durum öznesi ($\ddot{O}1$) olan *kuş* uçmanın tadını çıkararak gökyüzünde süzülürken, bir başka deyişle mutlu ve sağlıklıyken, avcının onu vurmasından sonra, bitiş durumunda, *kuş* yaralıdır.

Şema 5

Başlangıç Durumu	Bitiş Durumu
$N_{(kuş)} = \text{sağlıklı}$	$N_{(kuş)} = \text{yaralı}$

Öykünün sonunda durum öznesi ($\ddot{O}1$) *kuşun* öldüğü açık olarak belirtilmese de, kuşun “canımı verdiğimde” (s. 10) ve “Ben yok olup yeniden doğmadan, itin teki işimi bitirmesin, diye çırpınıyorum çalının içinde” (s. 10) sözlerinden kuşun, değer nesnesi olan yaşamdan ayrıldığını anlıyoruz.

$$Aİ3_{(ölüm)} = (\ddot{O}1_{kuş} \cup N_{yaşam})$$

Görüldüğü gibi kapsayan anlatıyı ilk önce oluntularına ayırdıktan sonra göstergebilim açısından çözümleyebilmek için kesitlere ayırdık. Anlatının söylem öznesi anlatıcı, alıcı konumdaki okura aktardığı av sahnesini ilk önce temel sözdizim şemasında inceledikten sonra av sahnesinin başlangıç durumunu, avcının ortaya çıkışıyla değişen süreci, beklenen ve gerçekleşen çözümleri ve bitiş durumunu anlatı izlencesi düzeyinde gösterdik. Şimdi, kapsanan üç düşü sırasıyla incelemeye geçebiliriz.

Kapsanan anlatılar (kuş, avcı, köpek)

İlk bölümde incelediğimiz kapsayan anlatı, üç altöyküden oluşmaktadır. Üç altöykü ise, üç anlatı kahramanından oluşur. Bunlar sırasıyla, kuş, avcı ve köpektir. Üç alt anlatının her birinde anlatı kahramanlarından biri başkahraman, diğer ikisi ise ikinci derece önemli kahraman* konumundadır. Birinci kapsanan

* İncelememizde bunları, yardımcı kahraman olarak adlandıracağız.

anlatıda kuş başkahraman, avcı ve köpek yardımcı kahramanlardır; ikinci anlatıda avcı başkahraman, kuş ve köpek yardımcı kahraman; üçüncü anlatıda ise köpek başkahraman, kuş ve avcı yardımcı kahramandır.

Üç anlatı, temelde aynı olmakla birlikte -tek bir düşü anlatırlar- düşü hangi söylem öznesi anlatıyorsa düş, onun bakış açısına göre şekillenir, öznenin duyumsamalarını ve algılamalarını yansıtır.

Şema 6

	Başkahraman	Yardımcı kahramanlar
Düş I	Kuş	Avcı, Köpek
Düş II	Avcı	Kuş, Köpek
Düş III	Köpek	Avcı, Kuş

“Anlatıda iki tür zaman vardır: Anlatıcının öyküleme zamanı ve anlatıcının öykülediklerinin zamanı, yani öykülenen zaman ya da kurmaca zamanı. Öyküleme zamanında, konuşan özne, anlatıcıdır” (Kıran, Kıran 2003: 162, 163). Üç Düş/üş öyküsündeki kuş, avcı ve köpek “benöyküsel” anlatıcı olarak olayların hem başkahramanlarıdır hem de anlatıcılarıdır. “Öykü zamanında olayların kahramanlarının yaptıkları yaşadıkları yer alır, sesleri duyulur” (Kıran, Kıran 2003: 163). Ferit Edgü’nün metninde ise anlatıcı her düşün başkahramanının kimliğine büründüğünden, öyküleme ve öykü zamanını ayırt etmek neredeyse imkânsızdır. Başka bir deyişle, “başkahraman hem algılıyor, hem duyumsuyor hem de anlatıcı olarak aynı anda (eşsüremlilik olarak) dile getiriyor” (Kıran, Kıran 2003: 163).

Şema 7

1	Şimdiki zaman	Öyküleme zamanı
2	Şimdiki zaman İşitme görme hissetme duyumsama	Öykü zamanı

Uzamı ise bir ilişkiler dizgesi olarak tanımlayabiliriz. “Anlatı, bize farklı uzamlar arasındaki bakışım ya da karşıtlık ilişkileri, kapalılık, açıklık, yalnızlık

ya da bir arada olma gibi, anlam açısından oldukça zengin olan uzamın yapısını vermeye çalışır” (Kıran, Kıran 2003: 193). Üç Düş/üş öyküsünde belirlediğimiz üç kapsanan anlatının uzamı aynı yerdir. Av sahnesi, göl kenarındaki ormanlık bir alanda geçer. Kuş, gökyüzünde uçmaktadır: açık uzam. Avcı ve köpek, yerde, kamışlığın ardındadırlar. Düşün sonunda kuşun düştüğü çalılık, kapalı uzam olarak belirginleşir.

Av sahnesi uzam açısından incelendiğinde yukarıdan aşağıya doğru gelişen bir devinim görülür. Bu devinimi, kuşun söyleminde daha ayrıntılı bir biçimde inceleyeceğiz. Üç düşten kısaca söz ettikten sonra her bir düşü tek tek ele almaya geçebiliriz.

2.1. Düş I: Kuşun söylemi

İlk düşte, av sahnesini kuşun bakış açısından görürüz. Kapsayan anlatıda incelediğimiz anlatıcı, kendini bu sahnede av konumundaki kuş olarak görür.

Hem başkahraman hem de anlatıcı olan kuş, gökyüzünde özgürce uçmanın keyfini çıkarırken bir avcı tarafından vurulur. Bu andan itibaren, amacı düşmemek, avcıya ve köpeğe teslim olmamak, kurtulmak, dinlenmek için bir çalılık bulmak olan kuş, düşün veya anlatının sonunda, çareyi sık bir çalılıkta bulur. Avcının ya da köpeğin kendisine ulaşamayacağı bu yoğun çalılıkta, yaralı kuş yok olmayı bekler.

2.1.1. Oluntu: Birinci düş (kuşun söylemi)

Kapsayan anlatıdan farklı olarak kuşun bakış açısıyla anlatılan bu ilk kapsanan anlatı, yalnızca bir dönüşüm içermektedir. Buna göre, kuşun söylemine ait oluntu eklemlemeni aşağıdaki gibi olacaktır:

Başlangıç durumu: Kuşun gökyüzünde süzülüşü,

“Uçuyorum. (...) boşlukta süzülen bir kuşum.” (s. 9)

Dönüşüm: Avcı tarafından vurulması,

“(...) göl kıyısındaki kamışların ardında bir avcı görüyorum. (...) Ama o ne, bir patlama ve göğsümde bir acı.” (s. 9)

Bitiş durumu: Kuşun çalılıklara düşüşü ve yok olmayı bekleyişi.

“Gördüm o çalılığı. Gölden uzakta, çamların altında, bir öbeği oluşturan yoğun çalılığı. Üzerine geldiğimde, kanat çırpmadım. Bıraktım kendimi. Çalılar, tüylerimin arasından etime saplanırken, (...).

(...) yok olmayı isteyen bir kuşun çığlığı.” (s. 10)

İlk düşün oluntu eklemlemine baktığımızda hem açık uzamdan (gökyüzü) kapalı uzama (çalılık) geçiş, hem de dikey bir devinim dikkat çeker. Gökyüzünde başlayan, kuşun çalılığa düşmesiyle biten anlatı, yukarıdan aşağıya doğru bir devinim içerir. Bu devinim, aynı zamanda, kuşun /esenlik/li durumundan /eseniksizlik/ ulamına geçişi yansıtır.

Şema 8

Gökyüzü	/esenlik/ “Uçuyorum. Boşlukta süzülmekten duyduğum mutluluktan soluğum tıkanacak gibi.” (s. 9)
↓	
Avcı	
↓	
Çalılık	/eseniksizlik/ “(...) yok olmayı isteyen bir kuşun çığlığı.” (s.10)

2.1.2. Kesitleme

Kesit I ve II

Kesit I : *“Bir kuşum. Uçuyorum. Boşlukta süzülmekten duyduğum mutluluktan soluğum tıkanacak gibi.(...)”*

(...) Yeniden boşlukta süzülen bir kuşum. Bir pike yapıyorum. Kanatlarım suya değdi degecek (altımda bir göl var). Bir kanat çırpışıyla yükseliyorum. Soluğum tıkanana değin yükseliyorum. Sonra yeniden bir pike. Pike... kendini bırakmak demek. Kanat çırpmadan. Havadan ağır olan bedenim, yeryüzüne doğru süzülüşü.” (s. 9).

Kesit II: Kuşun avcıyı görmesiyle başlar, avcının vurması ve düşmeme çabalarıyla devam eder; kesit III'ün başladığı “Bu arada” (s. 9) sözüyle biter:

“Bu süzülüşte, göl kıyısındaki kamışların ardında bir avcı görüyorum. İki kanat çırpışı... yeniden havalanıyorum. Ama o ne, bir patlama ve göğsümde bir acı. Dengemi yitiriyorum. Güçsüz kanatlarım çırpıkça dayanılmaz bir acı veriyor. Yükselme çabalarım boşuna. Boşlukta yalpalayarak düşüyorum. Ağaçlar, çalılar, toprak yaklaşıyor. Ya da ben onlara yaklaşıyorum. Aynı şey. Düşmemek için yeniden çırpıyorum kanatlarımı. Ama güçsüz kanatlar havalandırmıyor beni.

Yerden birkaç metre yükseklikte, ağaç gövdeleriyle çalılar arasında, bocalıyorum. Düşme, diyorum kendi kendime. Düşersen bitiktir sonun. Bir köpek gelir ve çıkmamış canını çıkarır. Düşmemek için çabalıyorum. Havalanmak, yükselmek için acıyla kanat çırpıtımda, çok az, çok çok az yükselebiliyorum.” (s. 9)

Kesit I'de söylem öznesi kuş, gökyüzünde çok mutlu bir şekilde uçarken belirir. Bu mutluluğunun nedeni hiç kuşkusuz, anlatıcının insan bedeninde hiçbir zaman gerçekleştiremeyeceği uçuş eylemini düşünde bir kuş olarak gerçekleştirmesidir. Ancak ikinci kesitte avcının ortaya çıkışı ve kuşu vurmasıyla birlikte, birinci kesitteki /esenlik/li durum yerini /esenliksizlik/ ulamına bırakır.

Özgürlüğünün tadını çıkarırcasına bir kanat çırpışıyla yükselip birden pike yaparak alçalan kuş, kesit II'de vurulduktan itibaren yalnızca düşmemek için yükselmeye çalışmaktadır.

“Bir kanat çırpışıyla yükseliyorum. Soluğum tıkanana değin yükseliyorum. Sonra yeniden bir pike. Pike... kendini bırakmak demek. Kanat çırpmadan.” (s. 9)

“Yükselme çabalarım boşuna. (...) Düşmemek için yeniden çırpıyorum kanatlarımı. Ama güçsüz kanatlar havalandırmıyor beni.” (s. 9)

Özetle, kesit I ve kesit II arasındaki farklar: karşı-özne olarak avcının ortaya çıkışı; uzamsal olarak gökyüzünden sonra yeryüzünün öyküye girmesi; /esenlik/ ve /esenliksizlik/ karşıtlığıdır.

Kesit III: *Bu arada, içimden bir ses, bana olağanüstü bir kuş olduğumu, canımı verdiğimde (kime vereceğim canımı, köpeğe mi, insana mı?) küllerimden yeni bir kuşun doğacağını söylüyor.*

Küllerimden... Yeni bir kuş...

Bu yeni doğacak kuş, gene ben mi olacağım?" (s. 10)

İkinci kesitte düşmemek için çabalayan kuş, kesit III'te, içinden, olağanüstü bir kuş olduğunu ve canını verdiğinde küllerinden yeni bir kuşun doğacağını geçirir. Başka bir deyişle, kendisini bir masal ögesi olarak götürür. Bir yandan acı içinde tekrar yükselmek için çırpınırken, diğer yandan kendisini bir masal ögesi olarak gören kuş, yaşadıklarının tamamıyla gerçek olmadığının bilincindedir.

Kesit IV ve V

Kesit IV: *"Sorular büsbütün güçleştiriyor kanat vuruşlarımı. Bir çalılık arıyorum. (...)*

Gördüm o çalılığ. (...) Çalılar, tüylerimin arasından etime saplanırken, biraz sonra yeniden nasıl doğacağını merak ediyordum." (s. 10)

Kesit V: *"Ateşin sıcaklığı yerine, köpek havlamaları duydum. (...) [köpek] Çalıya bir girse, bir daha çıkamayacağını biliyor." (s.10)*

Kesit III'teki masalsı öge inancı dördüncü kesitte de devam etmektedir. Buna karşın, kuş, "Yükselemeyeceğimi anladım" (s.10) tümcesiyle gökyüzünden vazgeçmiş, yeryüzünde küllerinden yeniden doğabileceği güvenli bir yer arayışına girmiştir. Bu amaçla, hem kurtulmak, dinlenmek, soluk almak için hem de içine düştüğünde kendisini yakacak bir çalılık arar. Ancak kesit V'te gördüğümüz gibi, bulduğu çalılığın ateş alıp kendisini yakması yerine ikinci karşı-özne olan köpeğe ait havlamaları duyar.

"Ateşin sıcaklığı yerine, köpek havlamaları duydum." (s. 10)

Kesit VI: Bu kesit kuşun ölümü çağırışı ile ilgilidir:

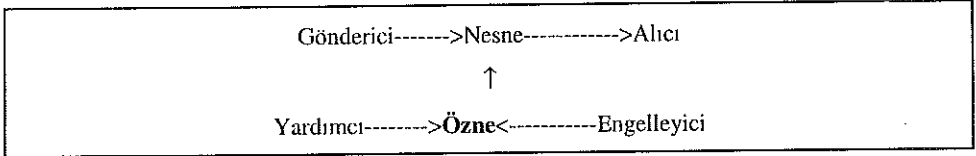
“Bağırıyorum. Ama sesim çıkmıyor. Ateşi isteyen. Yeniden doğmayacak olsa bile, yok olmayı isteyen bir kuşun çığlığı. Sanırım köpek duydu bu çığlığı ve dönüp kaçmaya başladı.” (s. 10)

Söylem öznesine ait bu son kesitte, kuş artık, masal ögesi inancından vazgeçmiştir ve bir köpeğin veya insanın elinde can vermemek için, yeniden doğmasa bile, yok olmayı istemektedir.

2.1.3. İlk düşün eyleyensel örnekçesi ve anlatı izlencesi

Tahsin Yücel'in Yapısalcılık adlı kitabında belirttiği gibi, “Vladimir Propp, Rus halk masallarında otuz bir işlev saptayıp kişilerin bu işlevlere göre, eylem alanlarıyla tanımlandıklarını kesinledikten sonra, söz konusu masalları yedi tür kişi içeren bir anlatı olarak tanımlar. (...) Bu düzlemde geniş ölçüde Propp'tan etkilenmiş Greimas'sa, sorunu öncelikle eyleyen sorunu olarak ele alır ve Propp'un elde ettiği sonuçları geliştirerek aşağıdaki eyleyensel örnekçeyi oluşturur” (Yücel 2005: 147, 148). Aynı eserde, eyleyen teriminin, Fransız dilbilimci Lucien Tesnière tarafından yapılan tanımı da verilmiştir: “Eylemin belirttiği oluşa etken ya da edilgen biçimde katılan varlık ya da nesne” (Yücel 2005: 147).

Şema 9

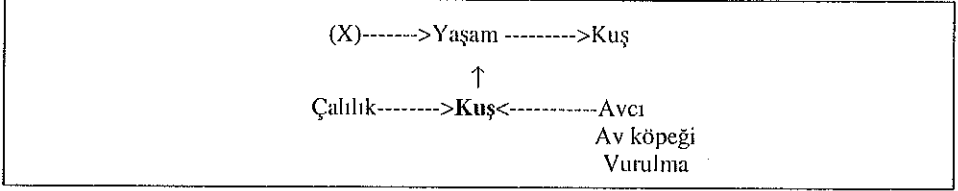

Buna göre, ilk düşte, anlatıcının kuş olduğunu daha önce belirtmiştik. Bu durumda, eyleyensel örnekçede kuş, özne (Ö) olarak yerini alır. Kuş, başlangıç durumunda bilincine varamadığı bir değer nesnesine sahiptir: yaşam (N1). Düşte kuşu görevlendiren herhangi bir kavram veya kişi olmadığından, gönderici (G) eyleyeni bulunmamaktadır. Diğer bir taraftan, nesnesine ulaşan öznenen (Ö=Kuş) yarar sağlayacak yine öznedir; böylece eyleyensel örnekçesindeki alıcı (A) eyleyeni belli olur: Kuş. Kuşun *“kurtulmak, dinlenmek, soluk almak için”* (s. 10) ve küllerinden yeniden doğmak için seçtiği çalılık,

yardımcı (Y); avcı, av köpeği ve vurulma eylemi ise engelleyici (E) eyleyen olarak gösterilebilir.

İlk düşün eyleyenlerini, altılı eyleysel şemada gösterecek olursak aşağıdaki şemayı elde ederiz:

Şema 10

Anlatı izlencesi ise;

$$A\dot{I}_{düşün} = (\dot{Ö}1_{kuş} \cap N1_{yaşam}) \longrightarrow \{ \dot{Ö}2_{avcı} \longrightarrow (\dot{Ö}1_{kuş} \cup N1_{yaşam}) \longrightarrow (\dot{Ö}3_{köpek} \cup \dot{Ö}1_{kuş}) \}$$

[Ö1 = N1 = Kuş]

Birinci düşün anlatı izlencesinde de görüldüğü gibi, kuş başlangıç durumunda değer nesnesi yaşam ile bağlaşım ilişkisi içindedir ($\dot{Ö}1_{kuş} \cap N1_{yaşam}$). Ancak avcı kuşu vurur ve öyküde açıkça belirtilmese de kuş, değer nesnesi olan yaşamdan ayrılır $\dot{Ö}2_{avcı} \longrightarrow (\dot{Ö}1_{kuş} \cup N1_{yaşam})$ ve avcının yardımcısı köpek, sık çalılığa düşmüş kuşu çıkaramaz ($\dot{Ö}3_{köpek} \cup \dot{Ö}1_{kuş}$).

2.1.4. İlk düşün izleksel ve betisel düzeyi

“Söylemsel anlam düzeyi iki basamaktan oluşmaktadır: izlekselleşme ve betiselleşme. Anlatısal sözdizimde öznenin nesnesiyle olan soyut ilişkisi söylemselleşme yapılarında bir değer nesnesiyle birleşebilir, ya da ondan ayrılabilir. (...) İzlek soyut bir kavramdır. Bu soyut kavram bazı sözcüklerle metin yüzeyinde betiselleşir.

Temel anlamda oluşmaya başlayan gücül anlamlar, anlatısal anlam düzleminde bir değer nesnesi ile birleşerek gerçekleşirler. Bir değer nesnesinde gerçekleşen anlamlar yinelemelerle, birbirleriyle mantıksal bağlar kurarak

izlekselleşirler. En son aşamada ise izlekler sözcüklerde biçimini bulan betilerle (figürlerle) anlatılırlar.” (Kıran, Kıran 2003: 140, 141)

Ferit Edgü'nün Üç Düş/üş anlatısında yukarıda sözedilen izlekselleşme ve betiselleşme, gözlemleyen/gözlemlenen düzleminde işlenecektir. Her düşte gözlemleyen başkahraman, gözlemlenen ise yardımcı kahramanlardır. Ancak ilk düşte gözlemleyen başkahraman olan kuşken, gözlemlenen avcı ve köpek değil, kuşun kendi durumu ve köpektir; çünkü kuşun bakış açısından, avcı ile ilgili hiçbir beti bulunmazken kendiyile (kuşla) ilgili betisel dizilere rastlanmaktadır.

Kuşun kendi durumunu betimleyen betisel diziler; “göğsümde bir acı” (s. 9), “yalpalayarak düşünüyorum” (s. 9), “canımı verdiğimde” (s. 10), “beni de yakacak” (s. 10), “yok olmayı isteyen” (s. 10), izleksel düzeyde /ölüme yaklaşan/ anlamını içerir. Kuşun bakış açısından köpeğe ait beti ve betisel diziler; “yürek yok” (s. 10), “kaçmak” (s. 10), “akıllı” (s. 10), “(çıkamayacağı) biliyor” (s. 10), /korkak/ ve /kararsız/ izleklerini okuyucuya duyurur.

Şema 11

Gözlemleyen: Kuş		
Gözlemlenen	Betisel Dizi	İzleksel Düzey
Kuş (kendi durumu)	“göğsümde bir acı”, “yalpalayarak düşünüyorum”, “canımı verdiğimde”, “beni de yakacak” “yok olmayı isteyen”	/ölüme yaklaşan/
Köpek	“yürek yok”, “kaçmak”, “akıllı”, “(çıkamayacağı) biliyor	/korkak/, /kararsız/

Düş II: Avcının söylemi

İkinci düşte, av sahnesi avcının bakış açısıyla verilmektedir. Yatağında uyuyan anlatıcı, düşünde, aynı av sahnesini ikinci defa görür, ancak bu kez avcıdır.

Düş, avcının gökyüzünde çok büyük ve çok güzel bir kuş görmesiyle başlar. Avcı, kuşun havada süzülüşünü bir süre seyrederek, ama avcılık içgüdülerine yenik düştüğünden ona nişan alır ve kuşu vurur. Kuşun

vurulduktan sonraki tekrar yükselme, düşmeme, düşeceğini anladığında sığınak arama çabaları avcının gözünden verilir. Köpeğin çalılığa düşmüş kuşa ulaşamamasıyla düş sona erer.

2.2.1. Oluntu: İkinci düş (avcının söylemi)

Avcının bakış açısından aynı düşün oluntu eklemelenimi aşağıdaki gibidir:

Başlangıç durumu: Avcının kuşu görmesi.

“Havada bir kuş.” (s. 11)

Dönüşüm: Avcının kuşu vurması.

“Ve çekiyorum tetiği.”

Üst üste iki kez. Birkaç parça tüy süzülüyor boşlukta.” (s. 11)

Bitiş durumu: Kuşun çalılığa düşmesi.

“Sonra bir göktaşı gibi düşüyor [kuş], bir çalının (sanki özel olarak seçtiği) içine.” (s. 11)

2.2.2. Kesitleme

Kesit I: “Havada bir kuş. O güne değin görmediğim büyüklükte ve güzellikte. Tavus mu desem, Anka mı? Bilmiyorum. Ne avladım böylesini, ne de avlanmışını gördüm.” (s. 11)

Birinci kesit avcının düşü havadaki kuş imgesiyle başlar. Avcı, gökyüzünde süzülen kuşun kısa betimlemesini yapmasıyla devam eder: “O güne değin görmediğim büyüklükte ve güzellikte. Tavus mu desem, Anka mı?” (s. 11). Avcının kuşu betimlemek için kullandığı tavus ve Anka kuşları, hem avcının gördüğünün masalsılığını hem de düş olgusunu destekler niteliktedir: Tavus kuşu uçamayan, Anka kuşu ise gerçeklik düzleminde var olmayan masalsı bir kuştur. Bununla birlikte, “O güne değin görmediğim büyüklükte ve güzellikte” (s. 11) sözü ve “Ne avladım böylesini, ne d avlanmışını gördüm” (s. 11) tümcesiyle kuşun gerçeküstülüğünün yanında, benzersizliği de vurgulanmaktadır.

Kesit II: “Çiftenin namlusu yere çevrili, bir süre, uzun bir süre seyrediyorum bu kuşun havadaki süzülüşünü. Tek başına. Sanki uçuşun tadını çıkarıyor. Sonunda avcılık ağır basıyor. Çiftenin namlusunu, yavaş yavaş, yeniden havaya doğru kaldırıyorum. Elimde olmadan (sanki) nişan alıyorum. Ve çekiyorum tetiği.

Üst üste iki kez.” (s.11)

Çiftenin av sahnesine dâhil olmasıyla birlikte ikinci kesite geçilir. Kesitin başında çiftenin namlusu yere bakar ve avcı, birinci kesitteki gibi, havadaki kuşu izlemeye devam eder. Ancak, “Sonunda avcılık ağır basıyor” (s. 11) tümcesiyle ikinci kesit dönüşüm geçirir. Başlangıçta yere çevrili çiftenin namlusu yerden havaya doğru dikey bir devinim gerçekleştirir.

Aşağıdan yukarıya doğru gerçekleşen dikey devinim /esenliksizlik/ durumundan /esenlik/li ulamına geçişi de duyurur. Buna karşılık, “avcılık ağır basıyor” (s. 11) ve “Elimde olmadan (sanki)” (s. 11) sözlerinden bu geçişin avcının bugüne kadar yapageldiği eylemi bilinçli olmadan gerçekleştirdiğini gösterir.

Kesit III: “Birkaç parça tüy süzülüyor boşlukta. Kuş, düşer gibi oluyor, sonra yine yükseliyor. Ama eski uçuşu değil bu. Boşlukta süzülüyor. Yerde debelenen kurbanlık koyun gibi; ama o havada debeleniyor. Bari göle, açığa düşmese diyorum. Kaç dakika ya da kaç saniye bilmiyorum (bana çok uzun geliyor, ya ona?) karşı koyuyor düşüşe.” (s. 11)

Üçüncü kesitte, kuşun vurulduktan sonraki düşmeme ve tekrar yükselme çabaları avcının gözünden verilmektedir. Açıkça belirtilmese de “Birkaç parça tüy süzülüyor boşlukta” (s. 11) tümcesinden kuşun vurulduğu anlaşılır.

Vurulduktan sonra kuş, (düşer gibi olup) tekrar yükselse de artık eskisi gibi uçamamaktadır (“Ama eski uçuşu değil bu. Boşlukta süzülüyor” (s. 11)). Avcı, kuşun düşmemek için havada verdiği mücadeleyi, ölümü kesin olan kurbanlık koyunun debelenmelerine benzetir (“Yerde debelenen kurbanlık koyun gibi; ama o havada debeleniyor” (s. 11)). Nasıl kurbanlık koyunun öleceği kesinse, kuşun da düşeceği, hatta öleceği kesindir.

Kesit IV: *“Sonra, güçsüz, döne döne düşmeye başlıyor. Kırık, güçsüz kanatları karşı koyamıyor yerçekimine. Birkaç metre kala, dengesini sağlar gibi oluyor. Ama yükselemiyor. Düşmüyor da. Yere yatay uçuyor. Bir sığınak, benim ve köpeğimin bulamayacağımız, bulsak da varamayacağımız, bir sığınak arar gibi.”*

Bir süre böyle, sürüklenir gibi uçuyor. Sonra bir göktaşı gibi düşüyor, bir çalının (sanki özel olarak seçtiği) içine.” (s. 11)

Kesit IV’te, mücadeleyi kaybeden kuşun düşene kadar geçirdiği evreler verilmektedir.

İlk olarak, kuş düşmeye başlar: “Sonra, güçsüz, döne döne düşmeye başlıyor.” (s. 11). Daha sonra kuşun ne yükseldiği ne de düştüğü, yere yatay uçtuğu (sığınak olacak çalılığı aradığı) evre gelir: “Ama yükselemiyor. Düşmüyor da. Yere yatay uçuyor. (...) bir sığınak arar gibi” (s. 11). Son evrede kuş kendini sık bir çalılığın içine bırakır: “Sonra bir göktaşı gibi düşüyor, bir çalının (sanki özel olarak seçtiği) içine” (s. 11)

Kesit V: *“Köpeğim çoktan düştüğü yere vardı. Çalılığın önünde havlıyor. Ama havlamaları boşuna... Çalılığa girmeye korktu. Kulakları düşük, havlamaktan yorgun bana doğru seğirtiyor. Kuyruğu art bacakları arasında. Başı yerde. Utanır gibi.” (s. 11)*

Köpeğin düşe dâhil olmasıyla beşinci ve son kesite geçilir. Kesit V yalnızca köpeğe ayrılmıştır, köpeğin kuşa ulaşamayışı avcının yorumlarıyla verilmektedir. Avcıya göre köpeğin kuşa ulaşamamasının nedeni çalılığa girmekten korkmasıdır (“Çalılığa girmeye korktu” (s. 11)). Başarısız olan köpek, bu başarısızlığından “Utanır gibi” (s. 11) avcının, başka bir deyişle sahibinin yanına geri döner.

Avcının düşü, kuşun düşüyle karşılaştırıldığında, kuş, vurulma ve çalılığa düşme sürecinde /esenlik/li durumundan /esenliksizlik/ ulamına geçerken; avcı aynı süreçte /esenliksizlik/ ulamından /esenlik/ ulamına geçer. Kesit II’de belirtildiği üzere avcının iki ulam arası geçişi bilinçaltında oluşur. Kuşu ne aç olduğundan ne de kin, nefret, hırs, vb. nedenlerden dolayı vurur. Avcının kuşu vurma sebebi, daha önce avlanmamış ve kendisinin de avlamadığı bir hayvanı avlayarak elde edeceği tatmindir. Ancak kuşu vurmasına rağmen kuşa ulaşamaması avcıyı başarısız kılar, çünkü tatmin duygusu belgelenemez.

Her iki düşü /esenlik/ ve /esenliksizlik/ ulamına göre incelediğimizde aşağıdaki şemayı elde ederiz:

Şema 12

	KUŞ	AVCI
<i>Kuş gökyüzünde</i>	<i>/esenlik/</i>	<i>/esenliksizlik/</i>
<i>Kuşun vurulması</i>	<i>/esenliksizlik/</i>	<i>/esenlik/</i>
<i>(Düşüş)</i>	↓	↓
<i>Çalılık</i>	<i>Başarısız</i>	<i>Başarısız</i>

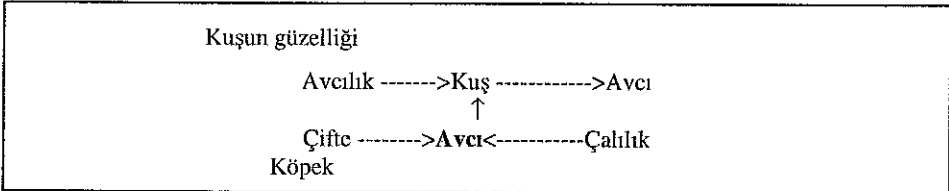
Sonuç olarak, kuş küllerinden yeniden doğmadığı ve avcı da kuşa ulaşamadığı, başka bir deyişle tatmin duygusunu belgeleyemediği için çalılık, /başarısızlık/ ulamıyla örtüşmektedir.

2.2.3. İkinci düşün eyleyensel örnekçesi ve anlatı izlencesi

İkinci düşte özne, edim öznesi, avcı; nesne ise kuştur (Ö2 = avcı, N = kuş). Edim öznesi, nesnesine ulaştığında, başka bir deyişle avcı kuşu elde ettiğinde bu durumdan yarar sağlayacak avcıdır, böylece eyleyensel örnekçenin alıcı (A) eyleyeni belirlenir (Ö2 = A = avcı). Avcıyı kuşu vurmaya/kuşa iten, gökyüzünde gördüğü kuşun daha önce hiç görmediği güzellikte ve büyüklükte olması ve avcılık dürtüsüdür; bu durum gönderici (G) eyleyeninin kuşun güzelliği, büyüklüğü ve avcılık olduğunu doğrular. Edim öznesinin (Ö2 = avcı) nesnesine (N = kuş) ulaşmasında çifte ve köpek yardımcı (Y); çalılık ise engelleyici (E) eyleyen konumundadır.

İkinci düşe ait rollerin Greimas'm altılı eyleyensel örnekçe çizgesi aşağıdaki gibi olacaktır:

Şema 13

Avcının düşününü anlatı izlencesi gösterilişi aşağıdaki gibi olur:

$$\text{Aıdüş II} = (\text{Ö2}_{\text{avcı}} \cup \text{N1}_{\text{kuş}}) \longrightarrow \{(\text{Ö1}_{\text{kuş}} \cup \text{N}_{\text{nyaşam}}) (\text{Ö3}_{\text{köpek}} \cup \text{Ö1}_{\text{kuş}}) (\text{Ö2}_{\text{avcı}} \cup \text{N1}_{\text{kuş}})\}$$

$$[\text{Ö1} = \text{N1} = \text{Kuş}]$$

Öykünün başında avcı, kuştan ayrıdır ($\text{Ö2}_{\text{avcı}} \cup \text{N1}_{\text{kuş}}$). Avcının kuşu vurmasıyla birlikte kuş, değer nesnesi yaşamdan ayrı düşse de ($\text{Ö1}_{\text{kuş}} \cup \text{N}_{\text{yaşam}}$) av köpeği çalılığa düşen kuşa ulaşamadığı ($\text{Ö3}_{\text{köpek}} \cup \text{Ö1}_{\text{kuş}}$) ve avcının da nesnesi kuşla ayrışım ilişkisi içinde olduğu ($\text{Ö2}_{\text{avcı}} \cup \text{N1}_{\text{kuş}}$) gözlemlenir.

2.2.4. İkinci düşün izleksel ve betisel düzeyi

İkinci düşün başkahramanı avcıdır, başka türlü söylenirse ikinci düş, edim öznesi avcının bakış açısından verilmektedir. Bu durumda izleksel düzey, gözlemleyen başkahraman avcının (Edim öznesi = $\text{Ö2} = \text{Avcı}$) gözlemlenen yardımcı kahramanlar, kuş ve köpek ile ilgili beti ve betisel dizileri doğrultusunda oluşur:

Sema 14

Gözlemleyen: Avcı		
Gözlemlenen	Betisel Dizi	İzleksel Düzey
Kuş	“kurbanlık koyun gibi”, “havada debeleniyor”, “güçsüz”, “sığınak arar gibi”, “sürüklenir gibi”	/çaresiz/
	“görmediğim büyüklükte ve güzellikte”, “Anka”	/olağanüstü/ /hayranlık/
Köpek	“korktu”, “utanır gibi”	/çekingen/ /vazgeçen/

Avcının bakış açısından kuşun betisel dizileri incelendiğinde iki farklı ulamda toplandıkları görülür: İlk grupta yer alan “güçsüz” (s. 11) betisi ve “kurbanlık koyun gibi” (s. 11), “havada debeleniyor” (s. 11), “sığınak arar gibi”

(s. 11), “sürüklenir gibi” (s. 11) betisel dizileri, /çaresiz/ izleksel rolünü; “görmediğim büyüklükte ve güzellikte” (s. 11) betisel dizisi ve “Anka” (s. 11) betisi ise /olağanüstü/ ve /hayranlık/ izleksel rollerini örnekler.

Köpeğe ait iki beti, “korktu” ve “utanır gibi”, /çekingen/ ve /vazgeçen/ izleksel rollerini gösterir.

2.3. Düş III: Köpeğin söylemi

Üçüncü düşte anlatıcı kendisini köpek olarak görür.

Kuşun ve avcının düşünden farklı olarak köpeğin söylemi, av sahnesini geniş bir bakış açısından vermektedir. “Bu avcıyı daha önce görmüşlüğüm yok” (s. 12) ve “Hiç görmüşlüğüm yok böylesini [kuş]” (s. 12) tümceleri, köpeğin avcı ve avı (kuşu) ilk kez göl kıyısında gördüğünü ve ikisiyle de hiçbir -geçmişe dayalı- bağı olmadığını gösterir. Böylece köpek, anlatıda avcıyı ve kuşu gözlemleyen, değerlendiren üçüncü bir göz olacaktır.

Üçüncü düşün başkahramanı köpek, ilk olarak yeni efendisi, avcıyı inceler. Avcının gözleri gökyüzünden aşağıya inmez. Daha sonra havada süzülen bir kuş görür köpek. Bu büyük ve olağanüstü kuşu hayatında ilk kez görmüştür. Ve avcının bu kuşu izlediğini fark eder. Avcının bu kuşu vuracağını anlar ve dikkatini dağıtmaya çalışır fakat başaramaz: Avcı, kuşu vurur. Bu noktadan sonra, köpek kendisinden beklenen av köpeği görevini yerine getirir. Ancak kuşu içine düştüğü çalılıktan çıkaramayınca tüm sorumluluklarından, yazgısından öteye, “hiçbir yere doğru” koşmaya başlar.

2.3.1. Oluntu: Üçüncü düş (köpeğin söylemi)

Köpeğin bakış açısıyla verilen üçüncü düşün (aynı av sahnesinin) oluntu eklemlenimi aşağıdaki gibi olacaktır:

Başlangıç durumu: Köpeğin, amaçsız, çevreyi yoklaması ve avcıyı incelemesi,

“Çevreyi yokluyorum, hiçbir av yok. (...) Bu avcıyı daha önce görmüşlüğüm yok.” (s. 12)

Dönüşüm: Avcının kuşu vurması,

“[avcının ayakları dibine] *Çöker çökmez de bir patlama sesiyle kendime gelip koşmaya başlıyorum.*” (s. 12)

Bitiş durumu: Köpeğin kuşu çalıktan çıkaramaması,

“Sonra, [kuş] gücünü tümüyle yitirmiş, bir çalığa vuruyor kendini. Öylesine bir çalılık ki, içine girip onu çıkarmamın olanağı yok.” (s. 12)

2.3.2. Kesitleme

Kesit I: “*Avcı. Göl kıyısına vardığımızda beni özgür bıraktı. Avımla baş başa. Çevreyi yokluyorum, hiçbir av yok. Avcı izlemiyor beni. Onun gözleri gökyüzünde. Gözlerini ayırmıyor yukarılardan*” (s. 12)

Kesit II: “*Bu avcıyı daha önce görmüştüğüm yok. Beni yetiştiren (efendim) o değil. Ama gerçek efendimi, onun kokusunu, sesini, yüzünü de ansımıyorum. Birbirine iki yabancı (ben: köpek, o: avcı), bir avdayız.*”

Köpek ve avcı.

Avcı ve köpek.

Birbirimizi tanısak n'olur, tanımasak n'olur?

O benim gerçek efendim olsa n'olur, olmasa n'olur?

Yazgı ya da tutku birleştirmiş olmalı ikimizi.

Bu yazgının ya da tutkunun beni birleştirdiği insanoğlunun yüzünü görmek geliyor içimden. Ama boyu öylesine uzun ve başı öylesine yücelerde ki göremiyorum yüzünü. Gözleriyle gözlerim, ava çıktığımızdan beri karşılaşmadı. Başını yere eğmiyor.” (s. 12)

Birinci ve ikinci kesit, köpeğin avcı ile ilgili düşüncelerini verir. Düşteki köpek bir av köpeğidir, bunun içindir ki köpek göl kıyısına vardıklarında hemen çevreyi yoklar (“Avımla baş başa. Çevreyi yokluyorum, hiçbir av yok” (s. 12)). Meşgul olacağı hiçbir av bulamayınca köpeğin ilgisi avcıya yönelir; ancak avcının gözü yukarılardadır.

İkinci kesitle beraber köpeğin, avcı ile kendisi ve avcının kim olduğu hakkında sorgulamaları başlar. “Bu avcıyı daha önce görmüştüğüm yok” (s. 12)

tümcesinden anlaşıldığı üzere, köpek avcıyı ilk olarak anlatılan av sahnesinde görür. Buna karşın kendisini yetiştiren (büyüten değil) efendisini (sahibim değil) de anımsamamaktadır. Yetiştiren (s. 12) ve efendi (s. 12) sözcükleri köpeğin duygusal anlamda kimseye bağlı olmadığını gösterir. “Ama gerçek efendimi, onun kokusunu, sesini, yüzünü de anımsıyorum” (s. 12) tümcesindeki duygusal bağı pekiştiren üç olgunun (ses, koku, fiziksel özellik) olmayışı, ava çıktığı ve daha önce hiç görmediği yeni efendisini kabullenmesini sağlar. Bu birbirine iki yabancının (s. 12) bir araya gelmesinin tek nedeni avda olmalarıdır.

“Yazgı ya da tutku birleştirmiş olmalı ikimizi” (s. 12): köpek ve avcı birbirlerine yabancısıdır ve tek ortak noktaları avda olmalarıdır. Köpeğin av sahnesinde bulunmasının nedeni av köpeği olarak yetiştirilmesi, eğitimidir, başka bir deyişle alın yazısıdır, yazgısıdır. Avcının av sahnesinde olma sebebi ise avlanma tutkusudur. Bu nedenle köpek ile avcının birbirlerini tanıyıp tanımamaları önemli değildir. Ancak köpek, insanoğlu diyerek tanımladığı avcının yüzünü görmek istediğinde, avcı başını eğmediğinden bunu başaramaz.

Kesit III: “Gök boşluğunda bir kuş dolanıyor. Onu izliyor olmalı. İlk bir kartal sanıyorum onu. Çünkü çok büyük. Sonra tüylerinin renklerini ayırımsıyorum. Beyaz, kara, al tüyleri. Hiç görmüşlüğüm yok böylesini.” (s. 12)

Köpeğin kuşu fark etmesiyle üçüncü kesite geçilir. Bu noktada avcının neden gözlerinin gökyüzünde olduğunu anlar okuyucu: Avcı kuşu izlemektedir. Köpeğin ilgisi böylece avcıdan kuşa kayar.

Köpeğin düşünce biçimini bir kenara bırakırsak, köpeklerin renk körü olmasına rağmen kuşun tüylerinin renklerini (“Beyaz, kara, al tüyleri” (s. 12)) belirtmesi düşün masal olgusunu bir kez daha destekler. “Hiç görmüşlüğüm yok böylesini” (s. 12) tümcesinden anlaşılacağı üzere, köpek, avcı gibi, kuşu da hayatında ilk kez görmektedir. Bu durum avcı ve kuşu, köpek için eşit kılar: Köpeği avcıya bağlayan hiçbir duygusal bağ bulunmamaktadır, tek ortak noktaları av sahnesinin iki ögesi olmaları.

Şema 15

KÖPEK	Avcı → “Bu avcıyı daha önce görmüşlüğüm yok.” (s. 12)
	Kuş → “Hiç görmüşlüğüm yok böylesini.” (s. 12)

Kesit IV: *“Havlıyorum. Göle doğru koşup havlıyorum ki, yabanördekleri uçsunlar ve avcı onları görsün. Yabanördekleri uçuşuyor, ama avcının onları gördüğü yok.” (s. 12)*

Köpeğin göl kıyısına koşup yabanördeklerini uçurmasının nedeni avcının dikkatini, avcılıkta sıradan kabul edilen yabanördeklerine çekmektir. Ancak avcı, daha önce ne avladığı ne de avlanmışlığını gördüğü kuştan gözlerini ayırmaz, çünkü ancak böyle bir kuşu avladığında “avlanma tutkusu”nu tatmin edecektir.

Kesit V ve VI

Kesit V: *“Yere, avcının ayakları dibine (eğitim gereği) çöküyorum. Çöker çökmez de bir patlama sesiyle kendime gelip koşmaya başlıyorum. Boşlukta kanat çırpın çaresiz kuşun düşeceğini kestirdiğim yere doğru. Kuş, düşmemek için tüm gücünü kullanıyor. Ama kanat çırpışları güçsüz. Kötü bir avcıya eşlik ettiğimi anlıyorum. Üst üste iki atış ve kuş ölmemiş. Ölecek, ama havada değil. Belli ki ağır yaralı. Avcı, “Aport!” * diye bağıyor. Ama neyi getireceğim? Kuş ne yere düştü, ne göle. Henüz havada süzülüyor.*

“Aport!” diye yineliyor buyruğunu avcı.

Koşuyorum. Kuş düştü düşecek. Üzerimde kanat çırpıp duruyor. Yere düşmemek için çabalıyor.” (s. 12 - 13)

Kesit VI: *“Sonra, gücünü tümüyle yitirmiş, bir çalılığa vuruyor kendini. Öylesine bir çalılık ki, içine girip onu çıkarmamın olanağı yok.” (s. 13)*

Avcının dikkatini dağıtma girişiminde başarısız olan köpek, yalnızca, eğitimi gereği yeni efendisinin ayakları dibine çöker. Ayrıca içinde verilen “eğitim gereği” (s. 12) sözü ve “Çöker çökmez de bir patlama sesiyle kendime gelip koşmaya başlıyorum” (s. 12) tümcesi köpeğin nasıl bir eğitim aldığına işaret eder: Davranışları otomatiktir; avcının dikkatini dağıtmak için yabanördeklerini uçuşu bile çifte patlar patlamaz avı yakalamak için koşmaya başlar. “Aport” (s. 12) sözü başka bir av köpeği eğitiminden öğrendiği buyruk

* **aport:** (Fr. Apporte) *ünl.* Avın veya kendisine gösterilen şeyin üzerine atılıp getirmesi için köpeğe verilen buyruk sözü (*Güncel Türkçe Sözlük*)

sözcüğüdür, bununla beraber neyi yakalayacağını bilemez, çünkü “Kuş ne yere düştü, ne göle” (s. 12).

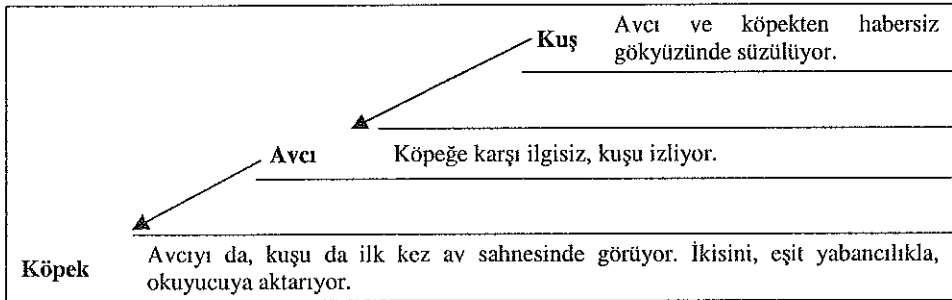
Köpeğin daha önce başka bir avda bulunup bulunmadığını belirtilmese de köpek, avcının kuşu iki kere vurup öldürememesinden avcının kötü bir avcı olduğunu söyler: “Kötü bir avcıya eşlik ettiğimi anlıyorum. Üst üste iki atış ve kuş ölmemiş” (s. 12). Biraz önce kurtarmaya çalıştığı ve şimdi öleceği kesin olan kuşun tahminen düşeceği yere doğru koşmaya başlar. Kuş gökyüzünde, köpek yerde ilerlerler.

Kesit VI'da kuş, sık bir çalılığın içine düşer. Çalılık öyle sıktır ki köpek kuşu oradan çıkaramayacağını bilir: “Öylesine bir çalılık ki, içine girip onu çıkarmamın olanağı yok” (s. 13)

Kesit VII: “Elimden hiçbir şey gelmediği için yalnızca havlıyorum. Sonra, havlamaktan da usanıyorum. Avdan da, avcıdan da öteye, belki hiçbir yere doğru koşmaya başlıyorum.” (s. 13)

Kesit VI'nın devamı olan kesit VII'de kuşu çalılıktan çıkaramacağını bilen köpek yalnızca havlamakla yetinir. Görevini yerine getirememenin verdiği başarısızlık hissinden dolayı havlar. “Sonra, havlamaktan da usanıyorum” (s. 13), “Avdan da, avcıdan da öteye” (s. 13) derken köpek aslında eğitiminden, kendisinden beklenenden, yazgısından vazgeçerek veya umursamayarak koşar “hiçbir yere doğru” (s. 13).

Şema 16

Şema 16'da görüldüğü gibi, Ferit Edgü'nün Üç Düş/üş adlı öyküsü kuş ile başlar. Kuş gökyüzünde, avcı ve köpekten habersiz, süzülür. İkinci aşamada

avcı görülmektedir. Avcı, kuşu izler; köpekten habersizdir. Zincirin en sonunda köpek yer alır. Kendisinden habersiz olan avcı ve kuşu izlemektedir. Bu yukarıdan aşağıya doğru gelişen devinim aynı zamanda /esenlik/ ulamından /esenliksizlik/ ulamına geçişi duyurur.

Kuşun havada süzülürken aldığı büyük zevk, uçsuz bucaksız gökyüzünde sahip olduğu özgürlük, soluğu yettiği kadar yükselip birden pike yaparak kendini bırakma imkanı, kendisinin olağanüstü bir kuş olduğuna inanması /esenlik/ ulamını gösterir. Vurulma anından sonraki çırpınımları, çalılığa düşmesi, ateşi çağırması hem /esenliksizlik/ ulamını hem de avcının düşününü çağırıştırır.

Avcı, /esenlik/ten /esenliksizlik/e geçişi simgeler. Avcının kuşun havada uçuşunu (zevk alırcasına) izlemesi, izlerken bir taraftan da elinde olmadan kuşa nişan alması, vurmasına karşın ona ulaşamaması bu geçişi kanıtlar niteliktedir.

Son olarak köpeğin efendisini tanımaması, tanıyıp tanımamasının da umurunda olmaması, avcının dikkatini dağıtmak için yabanördeklerini uçurmasına rağmen kuşun vurulmasına engel olamaması, yeni efendisinin “aport” (s. 12) buyruğunu yerine getirememesi ve sonunda kuşu çalılıktan çıkaramadığı için başarısız olması /esenliksizlik/ ulamını pekiştirir.

2.3.3. Üçüncü düşün eyleyensel örnekçesi ve anlatı izlencesi

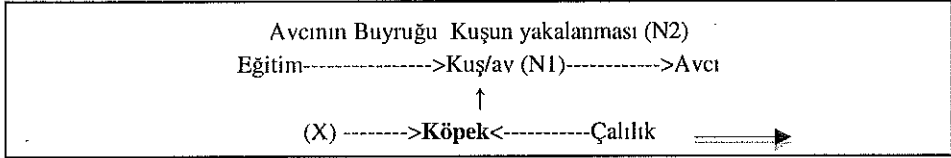
Üçüncü düşün öznesi köpektir (Ö3 = köpek). Köpeğin avcı ile birlikte avda olduğu ve av köpeği olarak yetiştirildiği göz önünde bulundurulursa, eyleyensel örnekçenin merkezini çiftenin patlamasıyla başlayan dönüşüm bölümü oluşturacaktır.

Av köpeğinin yetiştirilişi bakımından her zaman ilk nesnesi avdır. Anlatıda geçen av sahnesinde av, kuştur; o halde değer nesnesi (N1) av/kuş (N1 = av/kuş) olacaktır. Kuş vurulduktan ve avcı “Aport” diye buyurduktan sonra ikinci nesne ortaya çıkar: kuşun yakalanması (N2 = kuşun yakalanması). Köpeği (Ö3) ava iten aldığı eğitim, ikinci nesnesi, kuşu yakalamaya iten ise avcının buyruğudur (“Aport” (s. 12)); böylece eyleyensel örnekçenin gönderici (G) bölümünde eğitim ve avcının buyruğu yerini alır. Köpeğe nesnesine ulaşmasında yardımcı (Y) olacak öğeler bulunmamaktadır. Bununla beraber,

öznenin (Ö3 = köpek) nesnelere ulaşmasından yarar sağlayacak kişi avcıdır, başka bir deyişle alıcı, avcıdır (A = avcı).

Yukarıdaki metni eyleysel örnekçeyle gösterecek olursak, aşağıdaki çizge ortaya çıkacaktır:

Şema 17

Üçüncü düşün anlatı izlencesi ise aşağıdaki gibidir:

$$Aİdüş III = (Ö3_{köpek} \cup N1_{av/kuş}) \{ (Ö1_{kuş} \cup N_{yuşam}) (Ö2_{avcı} \cup N1_{kuş}) (Ö3_{köpek} \cup Ö1_{kuş/av}) (Ö3_{köpek} \cup N2_{kuşun yakalanması}) \}$$

$$[Ö1 = N1 = Kuş]$$

Düşün başında, avcı köpeği göl kıyısına geldiklerinde serbest bırakır, avıyla baş başa kalması için ancak köpek ortalığı yokladıktan sonra avın bulunmadığını anlar ($Ö3_{köpek} \cup N1_{av/kuş}$). Avcı kuşu vurduktan ve kuş çalılığa düştükten sonra köpek hem değer nesnesi av/kuştan (N1) hem de edinç nesnesi kuşun yakalanmasından (N2) ayrı kalmıştır ($Ö3_{köpek} \cup Ö1_{kuş/av}$) ($Ö3_{köpek} \cup N2_{kuşun yakalanması}$). Sonuç olarak köpek, başarısız olmuştur.

2.3.4. Üçüncü düşün izleksel ve betisel düzeyi

Üçüncü söylemin başkahramanı (öznesi) köpektir ve bu son anlatıda köpeğin bakış açısını, kuş ve avcı ile ilgili betiler kapsamaktadır.

Köpeğin bakış açısından baktığımızda, avcının söyleminde olduğu gibi, kuşun betileri ve betisel dizileri ile izleksel rolleri iki ulamda toplanmaktadır: ilk ulamda yer alan “ölecek” (s. 12), “ağır yaralı” (s. 12), “çabalıyor” (s. 12) ve “gücünü tümüyle yitirmiş” (s. 13) betileri ve betisel dizisi /çaresiz/ izleksel rolünü; “büyük” (s. 12), “hiç görmüşlüğüm yok böylesini” (s. 12) beti ve betisel dizisi ise /leşsiz/ ve /benzersiz/ izleksel rollerini gösterir.

Avcının “*kötü bir avcı*” (s. 12) diye tanımlanması da /başarısız/ izleksel rolünü duyurur.

Şema 18

Gözlemleyen: Köpek		
Gözlemlenen	Betisel Dizi	İzleksel Düzey
Kuş	“ölecek”, “ağır yaralı”, “çabalyor”, “gücünü tümüyle yitirmiş”	/çaresiz/
	“büyük”, “hiç görmüşlüğüm yok böylesini”	/çşsiz/, /benzersiz/
Avcı	“kötü bir avcı”	/başarısız/

3. Üç Düş/üş öyküsünün göstergebilimsel dörtgen modeli

“Herhangi bir anlam evreninin temel yapısını oluşturan soyut birimleri ve bu birimler arasındaki ilişkileri belirlemek, sınıflandırmak ve sergilemek için anlamlama göstergebilimi (A. J. Greimas) tarafından geliştirilen mantıksal örnek ve bu örneğin çizimsel gösterimi göstergebilimsel dörtgen (Fransızcası carré sémiotique) diye adlandırılır.” (Rifat 2009: 79)

“Göstergebilimsel dörtgende ortaya konan ilişkiler düzeni, bir anlamlı bütünün soyut ve mantıksal düzeyde oluşmasını sağlayan temel anlamsal yapı (ikilikler) ile temel sözdizimsel yapıyı (ikiliğin öğeleri arasındaki mantıksal ilişkiler, dönüşümler) değerlendirmeye yarar.

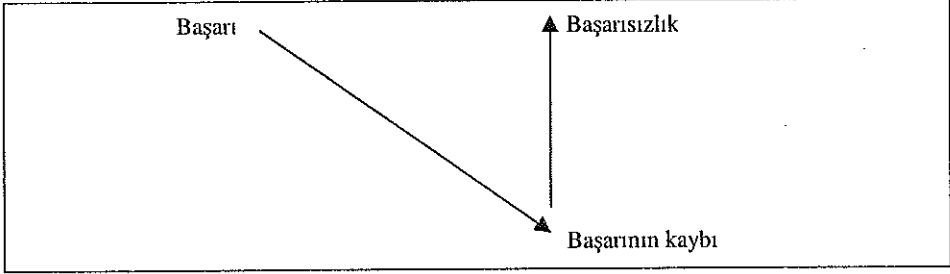
Göstergebilimsel dörtgendeki öğelerin birinden kalk(ıl)arak ve mantıksal işlemler (değilleme, varlama, içerme) izlenerek, karşıt, çelişik, içerilen (ve içeren) öğeler bulunabilir.” (Rifat 2009: 125)

“Greimas’a göre bir anlatının oluşabilmesi için birbirinin karşıtı ya da olumsuzu olan en az iki kavramın söz konusu olması gerekmektedir. Bu karşıtlık ya da olumsuzluk ilişkisi anlatının yüzeysel düzeyinde kişiler ya da kişilerle nesnelere arasında kopma/bağlanma, ayrılma/birleşme, çatışma/uzlaşma gibi temel eylemler biçiminde yansır.” (Yüksel 1995: 60)

Üç Düş/üş öyküsünü, üç başkahramanı kapsayan başarı ve başarısızlık ekseninde, dönüşüm içeren bir süreç olarak değerlendirirsek, öykü derin yapıda aşağıdaki anlamsal dörtgeni örnekler:

Şema 19

Öykünün başlığındaki Düşüş sözcüğü, kuşun üç düşteki düşüşü olduğu kadar her bir karakterin (kuş, avcı, köpek) kendi başarısızlıkları gibi de algılanabilir. Başlangıç durumunda kuş, avcı ve köpek /başarı/ ulamındadır: kuş, gökyüzünde özgürce uçmaktadır; avcı daha önce avlanmamış bir kuşu vurmuştur; köpek aldığı eğitimi yerine getirmektedir.

Bir metinde başlangıç durumuyla, bitiş durumu arasında bir dönüşüm meydana gelir. Bu zorunlu bir dönüşümdür, aksi takdirde anlatı ilerleyemez. Üç Düş/üş öyküsünde başarının başarısızlığa dönüşmesi için öncelikle üç karakterin de /başarı/ ulamından /başarının kaybı/ ulamına geçmesi gerekir. Kuşun dönüşümünü avcı tarafından vurulması, avcının dönüşümünü kuşu havada öldürememesi ve köpeğin dönüşümünü ise kuşu çalılıktan çıkaramaması örnekler.

Bitiş durumu, /başarısızlık/ ulamı, -kuş, avcı, köpek sırasına göre- çalılığa düşüp ölümü beklemek, benzersiz avı vurmak ancak elde edememek, ava ulaşamamak ile okuyucuya duyurulur.

Sonuçta, insan olarak uykuya dalan anlatıcı, düşünde gördüğü her bir karakteri taşıyarak uyanır.

“Uyanıyorum.

Bir avcı

bir kuş

bir köpek olarak

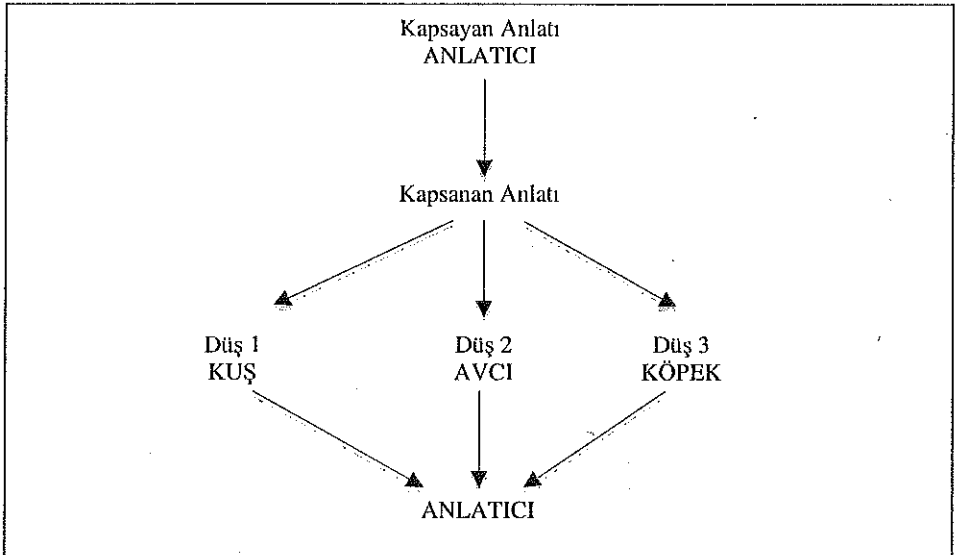
ve —” (s. 13)

Uyanan varlık artık sadece insan değil, hem kuş, hem avcı hem de köpek olarak uyanır. Ve bilinçaltına attığı başarısızlıklar bu şekilde yüze çıkar.

4. Sonuç Gözlemleri

Bu çalışmada, Ferit Edgü'nün Üç Düş/üş adlı öyküsünü A. J. Greimas'ın öncülüğündeki Paris Göstergibilim Okulu'nun geliştirdiği göstergibilim kuramına bağlı kalarak çözümlemeye çalıştık. Düşte anlatılan av sahnesinin ve kahramanların birbirlerine karşı duruşlarının çözümlemesinde, Greimas'ın üçlü aşama yöntemi ve “ikili karşıtlıklar” ilkesi örnek alınmıştır. “Üç Düş/üş” öyküsü, kapsayan ve kapsanan olmak üzere iki anlatı düzeyinden oluşur. Kapsanan anlatı ise tek bir av sahnesini anlatan üç öykü içerir.

Şema 20

Kapsanan düzeyi oluşturan, sırasıyla kuşun, avcının, köpeğin özne olduğu her bir düş tek bir av sahnesini anlatır. Öykünün sonunda uyanan anlatıcı, üç düşün öznesini ve her bir öznenin başarısızlığını taşıyarak uyanır.

İncelemede ikili karşıtlık ilkesi sayesinde, okuyucu kapsayan anlatıdaki özne/karşı-özne ve düşlerdeki benzer karşıtlıkları (yüksek/alçak, açık uzam (gökyüzü)/kapalı uzam (çalılık), esenlik/esensizlik, vb.) ortaya çıkararak, öykünün bütününe kapsayan /başarısızlık/ ulamına ulaşır.

Kaynakça

- Eziler, Kıran, A., Kıran Z. (2003) Yazınsal Okuma Süreçleri, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Rifat, M. (2009) Göstergibilimin ABC'si, Say Yayınları, İstanbul.
- Greimas, A.J. (1976) Maupassant. La sémiotique du texte, exercices pratiques, Le Seuil, Paris.
- Yücel, T. (2005) Yapısalcılık, Can Yayınları, İstanbul.
- Yüksel, A. (1995), Yapısalcılık ve bir uygulama, M. Cevdet Anday Tiyatrosu, Gündoğan Yayınları, Ankara.